

Ukážka z knihy *Križovatky*

Autor: Jonathan Franzen

Preložil: Samuel Marec

Na podlahe pri dverách sedelo dievča v motorkárskej bunde a fajčilo cigaretu. Bola to Laura Dobrinská.

„Čau, Laura, rád ťa vidím. Počuj – nevidela si náhodou moju sestru?“

Laura si bokom úst potiahla, akoby ho ani nepočula. Zdalo sa mu, že predtým plakala.

„Prepáč, že ťa otravujem,“ povedal. „Len hľadám Becky.“

Medzi ním a Laurou panovala spoločenská ľahkosť prameniaca z toho, že sa obaja už dávno zhodli, že k sebe nepociťujú sympatie. Opäť si bokom potiahla. „Keď som ju videla naposledy, bola zhúlená ako sviňa.“

„Čo že bola?“

„Zhúlená ako sviňa.“

Pohľad sa mu zahmlil, akoby ho niekto udrel do tváre. Teraz už rozumel obavám Davyho Goyu. Nechal Lauru trápiť sa jej vlastnými problémami a po dvoch schodiskách sa rozbehol do spoločenskej miestnosti Križovatiek. V tamojšom šere od dverí uvidel na pohovke dievča ležiace na chrbte pod chudým chlapcom. Obaja boli oblečení a tým dievčaťom našťastie nebola Becky.

„Prepáčte. Nevideli ste náhodou Becky Hildebrandtovú?“

„Nie,“ povedala dievča. „Vypadni.“

Keď schádzal po schodoch, doľahol naňho nedostatok spánku. Ak by si nebol istý, že po cigarete mu bude iba horšie, určite by sa posadil a zapálil by si. Oči mu horeli, hlavu mal plnú hnilyby, ramená ho boleli od nosenia batožiny, v ústach mal kyslú chuť po sušienkach, ktoré si zobral pri odchode z fary, no a v dôsledku komplikácií s Becky to všetko bolo takmer neznesiteľné. Vedel, že Perry húli, ale Becky? Potreboval, aby žiarila a mala jasno v hlave, tak ako vždy. Potreboval ju mať na svojej strane pred tým, ako rodičom povie, čoho sa dopustil.

Chodba na prvom poschodí bola tmavá, ale dvere do kancelárie Ricka Ambrosa boli doširoka otvorené. Clem si na Ambrosovi vždy cenil, že rozumel jeho ambivalentnému postojú ku Križovatkám, a aj teraz si cenil, že s koncertom nechce mať nič do činenia. Povedal si, že v kancelárii možno bude sestra, v bezpečí, a tak nazrel dovnútra. Ambrose bol rozvalený vo svojej kancelárskej stoličke, čítal knihu a podľa všetkého nemal spoločnosť.

Dalej na chodbe, smerom k svätyni, si Clem všimol pás svetla pod dverami kancelárie patriacej kaplánovi. Otec, ktorý by teraz už mal byť na každoročnej oslave u Haeflovcov, evidentne zabudol zhasnúť. Keď okolo dverí prechádzal, začul smiech, ktorý znel ako Beckin.

Zastavil sa. Je možné, že sa Becky nejako dostala ku kľúčom od kancelárie? Zaklopal na dvere. „Becky?“

„Kto je tam?“

Tlak mu vyskočil. Bol to otcov hlas. Clem nečakal, že sa s ním stretne – počítal, naopak, s tým, že sa s ním nestretne – až pokým sa porozpráva s Becky a dostane od nej požehnanie.

„To som ja,“ povedal. „Clem. Je tam Becky?“

Nasledovalo ticho, ktoré trvalo dosť dlho na to, aby vyznievalo neprirodzene. Potom otec otvoril. Mal na sebe starý kabát z Arizony a v tvári bol zvláštne bledý. „Clem, ahoj.“

Vôbec sa nezdalo, že má zo stretnutia so synom radosť. Za ním v poľovníckom kabáte a zladenej čiapke stál nevýrazný chlapec, ktorý bol, ako si Clem uvedomil, v skutočnosti nakrátko ostrihanou ženou.

„Je tu Becky?“

„Becky? Nie. Nie, ach, toto je jedna z našich farníčok, pani Cottrellová.“

Žena Clemovi trochu zamávala. V tvári bola veľmi atraktívna.

„To je môj syn Clem,“ povedal otec. „S pani Cottrellovou sme len, uh – vlastne by si nám možno mohol pomôcť. Nevie, kto odhrňal parkovisko, ale snehom jej zablokoval auto. Potrebujeme ju vyhrabať. Vadilo by ti to?“

Pani Cottrellová podišla k dverám a natiahla smerom ku Clemovi ruku. Mala chladný a pevný stisk.

„Frances, nezabudnite si platne. Myslím, že – aha, Clem, myslím, že dve lopaty som videl pri prednom vchode. S pani Cottrellovou sme sa zdržali – boli sme u Thea v kostole a. Takže, a áno, mali sme, och. Malú nehodu.“

Clem síce nevedel, pričom ich práve vyrušil, ale otec už hádam nervóznejší ani nemohol byť.

„Nemyslím, že sa mi chce odhadzovať sneh.“

„Nechce? Ale veď dvaja to budeme mať za chvíľu hotové. Ideme na to?“ Starec vypol hlavné svetlo a povedal opäť: „Nezabudnite na platne.“

„Ak to budeme mať dvaja za chvíľu hotové,“ povedal Clem, „koľko času to zaberie jednému človeku?“

„Clem, pani Cottrellová sa naozaj potrebuje dostať domov.“

„Ale čo ak by som ti zhodou okolností nezaklopal na dvere?“

„Prosím ťa o pomoc. Odkedy ti vadí trochu práce?“

Otec podržal dvere pani Cottrellovej, ktorá vyšla z kancelárie aj so štósom starých platní. Všetko na nej bolo jemné a lákavé a Clem z toho nemal dobrý pocit. Hoci varoval Becky, že muži ako otec, slabí muži, ktorí potrebovali, aby im niekto pohladil ich márnivosť, mali sklon podvádzať manželky, odpudzovala ho predstava, že by sa to aj naozaj mohlo diať – že by jeho otec, ktorý mládež nedokázal osloviť tak ako Rick Ambrose, siahol na niekoho, kto mu bol vekovo bližší. Čo nevidela, aký slabý otec je?

Na parkovisku v redšie padajúcom snehu si skupinky absolventov počas prestávky pochutnávali na cigaretách. Kým pani Cottrellová čistila okná svojho sedanu, Clem sa spolu s otcom pustil do tej hory snehu pred autom. Aby sa dostalo cez vrstvu zmrznutej kaše, ktorú odhrabali, museli ho zozadu potlačiť – ako za starých čias, otec a syn pracujúci bok po boku –, zatiaľ čo pani Cottrellová tlačila na plynový pedál. Keď sa konečne vyslobodila, podišla trochu ďalej a stiahla okno.

Z okna sa vysunula jemná ruka. Vábila prstom. Nebolo to typické gesto farničky smerom k pastorovi.

Prst opäť vábil.

„Ach – sekundu,“ povedal starec. Prešiel k autu a sklonil sa k otvorenému oknu. Clem nepočul, čo pani Cottrellová hovorí, ale muselo to byť niečo fascinujúce, pretože otec podľa všetkého úplne zabudol na Clemovu prítomnosť.

Čakal najmenej minútu a pri pohľade na ich hrkútanie mu bolo zle. Už predtým si všimol rodinné kombi zaparkované pred hlavným vchodom, ale až teraz videl, že zadok je pokrivený, nárazník chýba a jedno zadné svetlo je rozbité. Nárazník bol v aute.

Ozvalo sa zapišťanie pneumatík a otec sa ponáhlal za ním. „Aj s týmto mi zajtra môžeš pomôcť,“ povedal. „Ak vyklepeme preliačiny, myslím, že sa nám nárazník podarí pripevniť naspäť.“

Clem hľadel na krivé plechy. V hrudi cítil taký hnev, že si slová vyžadovali obrovskú námahu. „Prečo nie si na oslave u Haeflovcov?“

„Nuž,“ povedal otec, „na dôvod sa práve pozeráš. S Frances – teda s pani Cottrellovou – sme sa v meste hrozne zdržali. Navyše som musel ešte aj meniť pneumatiku.“

Clem prikývol. Aj krk mu od hnevu stuhol. „Rozmýšľam,“ povedal, „čo robila u teba v kancelárii. Teda ak sa tak ponáhľala domov.“

„Aha. Áno. Len si bola po nejaké platne, ktoré som... jej požičal.“ Otec zaštrngal kľúčmi od auta. „Ponúkol by som ti odvoz, ale asi chceš ostať na koncerte.“

Zadná časť plymouthu bez nárazníka pripomínala tvár bez úst.

„Nemal som pocit,“ povedal Clem, „že by sa ponáhľala domov.“

„Ona – akože teraz? Ona – išlo len o nejaké veci z nášho utorkového spolku.“

„Naozaj?“

„Áno, naozaj.“

„Trepš.“

„No dovoľ?“

Zo spoločenskej miestnosti sa ozval jasot.

„Klameš,“ povedal Clem.

„No tak moment...“

„Lebo viem, čo si zač. Pozeral som sa na to celý život a mám toho po krk.“

„To je – neviem, čo presne sa snažíš naznačiť, ale si – to nie je pravda.“

Clem sa obrátil k otcovi. Strach v jeho tvári ho rozosmial. „Klamár.“

„Neviem, čo si myslíš, ale...“

„Myslím si, že mama je u Haeflovcov a ty sa tu vešiaš po nejakej inej žene.“

„To... nie je nič zlé na tom, keď sa pastor venuje jednej zo svojich farníčov.“

„Ježišikriste. Už len to, že niečo podobné musíš vôbec povedať.“

Zo spoločenskej miestnosti sa ozval úvod na bicích, potom kongá a po nich nasledoval ďalší jasot. Poslední fajčiari absolventi smerovali dovnútra. Ako keby hudba niekedy niečo vyriešila. Už nikdy žiadna vojna, ľudia. Musíme tú vojnu ukončiť. Clemovo znechutenie hipisákmi v Križovatkách ešte znásobilo znechutenie z otca. Vždy nenávidel tyranov, ale teraz chápal, ako strach druhého môže podnecovať zúrivosť. Ako pohľad naň vedie k výsmechu. Ako vyvoláva násilie.

Otec sa opäť ozval, slabým a neistým hlasom. „S pani Cottrellovou sme boli odniesť veci do Theovho kostola. V prvom rade sme trochu neskoro vyrazili a potom...“

„Fakt? A vieš čo? Srať na to. Tvoju rozprávku mám na háku. Ak máš nutkanie oprieť nejakú inú ženu, žiješ v slobodnej krajine. Ak potom budeš mať zo seba lepší pocit, je mi to jedno.“

Otec sa naňho zhrozene pozrel.

„Ja odtiaľto aj tak padám,“ povedal Clem. „Nechcel som ti to povedať dnes, ale teraz je to už jedno. Vykašľal som sa na školu. Už som poslal list odvodovej komisii. Idem do Vietnamu.“

Pustil lopaty na zem a vykročil.

„Clem!“ zakričal jeho otec. „Vráť sa!“

Clem zodvihol ruku a cestou do kostola mu ukázal prostredník. Vstupná chodba bola prázdna. Laura Dobrinská nechala na podlahe dva ohorky a kopu popola. Zastavil sa a rozmýšľal, kde by ešte mohol pohľadať Becky, a dvere za ním sa prudko otvorili.

„Neotáčaj sa mi chrbtom.“

Vybehol hore schodiskom. Stále sa ešte nepozrel do salóna ani do svätyne. Bol v polovici chodby, keď ho dobehol otec a chytil ho za rameno. „Prečo sa mi otáčaš chrbtom?“

„Daj zo mňa ruky preč. Hľadám Becky.“

„Je s mamou u Haeflovcov.“

„Nie, to teda nie je. Aj Becky ťa má plné zuby.“

Otec sa pozrel na Ambrosove otvorené dvere, odomkol vlastnú kanceláriu a stlmil hlas. „Ak mi chceš niečo povedať, tak by si v sebe mohol mať dosť slušnosti a neotáčať sa mi chrbtom skôr, ako ti odpoviem.“

„Dost' slušnosti?“ Clem ho nasledoval do kancelárie. „Myslíš, ako keď mamu necháš u Haeflovcov a ty sa zo slušnosti venuješ svojej drahej dámskej spoločnosti?“

Otec rozsvietil svetlo a zavrel dvere. „Ak sa upokojíš, rád ti vysvetlím, čo sa dnes večer stalo.“

„Dobre, ale pozeraj sa mi pri tom do očí, oci. Pozeraj sa mi do očí a uvidíš, či ti verím čo i len slovo.“

„Stačilo.“ Aj starec sa teraz hneval. „Dovoľoval si si už počas Vďakyvzdania a poriadne si dovoľuješ aj teraz.“

„Pretože mi je z teba, kurva, zle.“

„A mne je zle z tvojej neúcty.“

„Uvedomuješ si vôbec, aké ponižujúce je byť tvojím synom?“

„Povedal som, že stačilo!“

Clema by potešila bitka. Neudrel si, už odkedy bol tínedžer. „Chceš ma udrieť? Chceš si to skúsiť?“

„Nie, Clem.“

„Pán Nenásilný?“

V spôsobe, ktorým otec pokrútil hlavou, bola istá dávka kresťanskej zhovievavosti. Clem by ho veľmi rád strčil aspoň o stenu, ale aj to by otca len utvrdilo v tom kresťanskom pocity obete. Dotknúť sa ho mohol len slovami.

„Počul si vôbec, čo som ti povedal na parkovisku? Vykašľal som sa na školu.“

„Počul som, že sa veľmi hneváš a snažíš sa ma vyprovokovať.“

„Neprovokoval som. Oznamoval som ti istú skutočnosť.“

Otec sa ťažko posadil do svojej otočnej stoličky. V písacom stroji mal založený čistý list papiera. Vytiahol ho a vyrovnal. „Mrzí ma, že sme vykročili takým nesprávnym spôsobom. Dúfam, že zajtra sa k sebe budeme správať lepšie.“

„Napísal som odvodovej komisii, oci. List som poslal dnes ráno.“

Starec sám pre seba prikývol, akoby si o tom myslel svoje. „Môžeš sa mi vyhrázať, koľko chceš, ale do Vietnamu nejdeš.“

„To si píš, že idem.“

„Máme svoje rozpory, ale viem, aký si. Nemôžeš čakať, že naozaj uverím tomu, ako sa chystáš stať vojakom. Nedáva to zmysel.“

Samolúbosť otcovej istoty – že ani jeden jeho syn nemôže predsa byť ničím iným iba replikou jeho samotného – prebudila v Clemovi tyrana.

„Viem, že máš problém predstaviť si to,“ povedal, „ale niektorí ľudia sú ochotní aj naozaj zaplatiť za to, čomu veria. Ty sa aj s tou svojou farničkou môžeš v Theovom kostole hrať na milého belocha. Môžeš vyťahovať burinu v Englewoode a mať zo seba dobrý pocit. Môžeš pochodovať v tých svojich pochodoch a potom sa tým chváliť pred svojou kongregáciou, v ktorej sú samí belosi. Ale keď je čas konať, nevidíš problém v tom, že ja študujem na vysokej škole a nejaké čierne decko namiesto mňa bojuje vo Vietname. Alebo nejaké úbohé biele decko z Apalačie. Alebo nejaký navažský chudák, napríklad syn Keitha Durochieho. Myslíš si, že si lepší ako Keith? Myslíš, že môj život má väčšiu hodnotu ako život Tommyho Durochieho? Myslíš, že je správne, keď ja študujem na vysokej škole, zatiaľ čo navažské decká umierajú? Hovoríš, že takto ti to dáva zmysel?“

Tyran bol spokojný, lebo videl, aký bol otec zmätený, keď si uvedomil, že to Clem myslí vážne.

„Žiadny americký chlapec by nemal byť vo Vietname,“ povedal ticho. „Myslel som si, že v tom sa obaja zhodujeme.“

„Zhodujeme. Je to zasraná vojna. Ale to ne...“

„Je to *nemorálna* vojna. Každá vojna je nemorálna, ale o tejto to platí špeciálne. Každý, kto v nej bojuje, sa zúčastňuje nemorálneho konania. Prekvapuje ma, že ti to musím vysvetľovať.“

„Hej, no, nie som rovnaký ako ty, oco. Ak si si ešte nevšimol. Nebol mi dopriaty luxus toho, že by som sa narodil ako mennonita. Neverím v metafyzické božstvo, ktorého prikázania mám poslúchať. Musím sa riadiť svojimi vlastnými etickými pravidlami a neviem, či si pamätáš, ale v lotérii som mal číslo devätnásť.“

„Samozrejme, že si to pamätám. A máš pravdu. To, že si mal vďaka štúdiu odklad, predstavovalo pre mňa aj mamu nesmiernu úľavu. A ak si dobre spomínam, ty sám si to vnímal rovnako.“

„Ale to len preto, že som nad tým vôbec nerozmýšľal.“

„A teraz si nad tým rozmýšľal. Dobre. Chápem, prečo sa ti študentské odklady zdajú nespravodlivé – je to legitímna otázka. Chápem aj to, že máš vzhľadom na nízke vylosované číslo pocit, že máš povinnosť slúžiť svojej vlasti. Ale ísť tam a slúžiť v tej vojne, to nedáva zmysel.“

„Možno tebe nie. Pre mňa však neexistuje alternatíva.“

„Rok si už čakal – prečo nechceš počkať ešte jeden semester? Väčšina našich vojakov je už doma. Pochybujem, že o šesť mesiacov ešte budú brať nových vojakov.“

„Presne preto to robím teraz.“

„Prečo? Aby si si niečo dokázal? To by si predsa mohol urobiť aj tak, že sa vzdáš svojho odkladu a budeš svedomito namietat'. Ako syn dôstojníka, navyše z rodiny pastora by si mal veľmi silné argumenty.“

„Hej. Presne to si urobil ty. Ale vieš čo? Ten človek, ktorý v roku 1944 narukoval namiesto teba, bol pravdepodobne beloch a pochádzal zo strednej triedy. Ja takýto morálny luxus k dispozícii nemám.“

„Luxus?“ Otec uderil o operadlo stoličky. „Nebol to morálny luxus. Bola to morálna *voľba*, a keďže väčšina Američanov tú vojnu podporovala, to nebolo ľahšie, ale, naopak, ťažšie. Označovali nás za zradcov. Označovali nás za zbabelcov, našich rodičov sa snažili vyhnúť z mesta – niektorí z nás skončili dokonca vo väzení. Každý jeden z nás za to zaplatil.“

Keď si Clem spomenul na to, aký hrdý kedysi bol na otcove princípy, cítil, že sila jeho argumentov slabne. Priložil teda. „Hej, na tvoje šťastie sa našiel dostatok ľudí, ktorí boli ochotní bojovať s fašistami.“

„To bola ich vlastná morálna voľba. Uznávam, že vzhľadom na okolnosti to bola voľba obhájitelná. Ale Vietnam? Neexistuje žiadna obhajoba pre to, že tam sme. Sú to nezmyselné jatky. Decká, ktoré zabíjame, sú ešte mladšie ako ty.“

„Zabíjajú iných Vietnamcov, oci. Môžeš si to sentimentalizovať, koľko chceš, ale agresormi sú Severní Vietnamci. Ich cieľom je zabíjať a aj zabíjajú.“

Otec sa zatváril kyslo. „Odkedy papagájuješ argumenty Lyndona Johnsona?“

„Lyndon Johnson bol klamár. Jednou rukou podpísal zákon o občianskych právach, ale druhou posielal chalanov z geta do Vietnamu. A presne o tom hovorím – o morálnom pokrytctve.“

Otec si vzdychol, akoby pokračovať v hádke nemalo zmysel. „A je ti jedno, čo na to ja ako tvoj otec. Je ti jedno, čo na to mama.“

„Odkedy ti záleží na tom, čo cíti mama?“

„Záleží mi na tom viac ako dost'.“

„Trepáš. Ona ti je oddaná, ale ty sa k nej správaš ako k odpadu. Myslíš si, že to nevidím. Myslíš si, že Becky to nevidí. Ako chladne sa k mame správaš? Ako keby si si želal, aby ani neexistovala.“

Otec sa strhol. Úder trafil cieľ. Clem čakal, že ešte niečo povie, aby to mohol odraziť, ale otec tam už len sedel. Voči Clemovým argumentom a dôvernej znalosti jeho zlyhaní bol bezbranný. Do ticha cez dvere, cez podlahu doľahlo chvenie vzdialenej basgitary.

„V každom prípade,“ povedal Clem. „Nemôžeš ma zastaviť. List som už poslal.“

„To je pravda,“ povedal otec. „Podľa zákona si môžeš robiť, čo chceš. Ale po emočnej stránke si stále ešte veľmi nezrelý. Veľmi nezrelý, a ak to tak môžem povedať, aj veľmi egoistický. Jediné, na čom ti podľa všetkého záleží, je morálna konzistentnosť.“

„Nie je to ľahké, ale niekto to robiť musí.“

„Podľa všetkého sa domnievaš, že myslíš jasne, ale ja počujem len človeka, ktorý zabudol, ako sa načúva vlastnému srdcu. Myslíš si, že ti nerozumiem, ale viem, ako by ti ublížilo a ako by tebou otriaslo, ak by si videl dieťa spálené napalmom alebo bezdôvodne zbombardovanú dedinu. Môžeš si to racionalizovať, koľko chceš, môžeš hľadať dôvody a popierať, že máš srdce, ale viem, že sa v tebe ukrýva. Sledoval som, ako rastieš, bože, dvadsať rokov som to sledoval. Som nesmierne hrdý na to, že si mojím synom. Tvoja láskavosť – tvoja štedrosť – tvoja oddanosť – tvoj zmysel pre spravodlivosť – tvoja *dobrota*...“

Otec sa odmlčal, premohli ho emócie. Clemovi až doteraz nenapadlo, že by ho otec mohol považovať aj za niečo iné ako len za protivníka, že mu animozitu nemusí opätovať. Zdalo sa mu nespravodlivé – neznesiteľné –, že otec ho stále ľúbi. Nedokázal prísť na to, čo by mu odpovedal, a tak prudko otvoril dvere a vybehol na chodbu. Úľavu od ľúlosti, ktorá sa dvíhala v jeho vnútri, intuitívne hľadal u osoby, ktorá jeho dôvody schvaľovala, ktorá súhlasila s jeho presvedčením, ktorá sa mu slobodne a celá oddala. Lenže myšlienka na Sharon jeho ľútosť iba prehĺbila, pretože v ten istý deň jej zlomil srdce. Zlomil jej ho surovo, s nemilosrdnou racionalitou. Smrteľne ju zasiahol pomocou jej vlastnej morálnej argumentácie a aj ona sama to predsa povedala: „Zlomil si mi srdce.“ Tie slová počul tak jasne, akoby stála vedľa neho.